

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

# ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ



УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

III/2011

# МАЈСКО ВЕЧЕ С ГОРАНОМ ПЕТРОВИЋЕМ

*Гле, како само један, много је рећи и незнатан,  
комадић папира – може да подари толику лакоћу.*

Горан Петровић (из приче „Случај у Балканској улици“)

Један мали, готово незнатан комадић папира, који је 19. маја 2011. године донио неувјероватну лакоћу и задовољство свима који су се у 19 часова затекли на Филолошком факултету била је аутобуска карта из Београда за Бању Луку коју је тог дана купио Горан Петровић. Тада је, наиме, одржано *Мајско вече с Гораном Петровићем*, и разговор о његовим романима и приповијеткама, *ситничарницама, опсадама, свему што зна о времену, разликама, атласима, острвима и ближњима*. Осим аутора, на књижевној вечери је учествовао и Ранко Поповић, својевремено члан жирија који је Петровићу за збирку прича *Разлике* додијелио награду „Светозар Ђоровић“, а који је говорио о значају романа *Опсада цркве Светог Спаса*. Саша Шмуља, који је у неколико наврата писао о прози Горана Петровића, говорио је о лирској фантастици Горана Петровића, а Андреја Марић, која се такође бавила Петровићевим дјелом, представила је прецизније његов књижевни опус.

Горан Петровић, рођен 1961. године у Краљеву, прву причу, „Возни ред“, објавио је 1983. године у краљевачком часопису *Повеља октобра*. До сада је објавио четири романа – *Атлас описан небом* (1993), *Опсада цркве Светог Спаса* (1997), *Ситничарница „Код срећне руке“* (2000), *Испод таванице која се љупка* (2010); четири збирке прича – *Савети за лакши живот* (с поднасловом „Роман уз кафу“, 1989), *Острво и околне приче* (1996), *Ближњи* (2002), *Разлике* (2006),

али и изабрану кратку прозу *Све што знам о времену* (2003), те један драмски текст – *Скела* (2004), књигу записа *Претраживач* (2007) и мноштво прича расутих по периодици. Петровићеви романи и приче превођени су на петнаестак језика, а заступљен је и у бројним антологијама у Србији и иностранству.

У савременој српској књижевности тешко је наћи аутора који је једнако прихваћен и код критике и код читалачке публике. То је, ипак, пошло за руком Горану Петровићу. За свој досадашњи књижевни рад овјенчан је бројним књижевним наградама, а на листама најчистијих и најпродаванијих књига у библиотекама и књижарама српског говорног подручја већ годинама је међу првих десет. Од књижевних награда може да се издвоји стипендија Фонда „Борислав Пекић“ за писање романа *Опсада цркве Светог Спаса*, „Просветина“ награда, „Рачанска повеља“, „Виталова“ награда, НИН-ова награда, те награде „Меша Селимовић“, „Светозар Ђоровић“, „Иво Андрић“ и једна од посљедњих, награда „Лаза Костић“.

По текстовима Горана Петровића изведено је неколико драма. Према роману *Опсада цркве Светог Спаса* 2002. године, у драматизацији и режији Кокана Младеновића, постављена је истоимена представа у Народном позоришту Сомбор. Поново у Младеновићевој режији и продукцији Народног позоришта Београд, у Орашцу 2004. године изведен је драмски текст *Скела*, пригодно и написан поводом 200 година од

Првог српског устанка и стварања модерне српске државе. Марта ове године у Атељеу 212 изведена је премијера представе „Матица“, комад који је према сопственој причи написао Горан Петровић. Битно је поменути и публици нешто мање познати телевизијски филм „Ближњи“, снимљен у оквиру Драмског програма Радио-телевизије Србије 2008. године, у режији Мишка Милојевића, а према сценарију Горана Петровића и с мотивима неколико његових прича.

Ранко Поповић је запазио да је Горан Петровић већ ушао у оквир српског књижевног канона, а оно по чему се у оквирима тог канона препознаје јесте то што је испунио један од дуго неиспуњених идеала српског романа – дотакао је српско средњовјековље на начин који је далеко изнад приступа који су дотад имали историјски романи. Дуго смо се питали зашто је тако тешко аутентично, ријечима, језиком, дотаћи то вријеме, а онда се, срећом, поткрај двадесетог вијека, 1997. године, појавила *Опсада цркве Светог Спаса*. Како Поповић истиче, тај чудесни свијет дотад неоткривен, чињенички готово филигрански прецизан, тај свијет византијских василеуса и доместика, млетачких дуждева, витезова крсташа, пронијара, мајстора сваке врсте, медукуса који знају чудесну тајну праха јелењег рога или сушеног гаврановог срца, чудесних зографа, мраморника, дијака и кога све не, одједном је поетски узлетио пред нашим читалачким очима, и постао парадоксално стварнији од свих оних историографских студија које су писане на ту тему и од свих оних романа који су на чињеничком трагу тих и таквих студија покушавали да постану књижевна умјетност. Кључни посао Горана Петровића као писца, сматра Ранко Поповић, јесте *осунчавање запарложеног времена* или ткање једне чудесне тканице приче која завирује у све закутке времена, завирује путевима

сна, сновиђења, а узлови те приче бивају кључне тачке на које се велика конструкција која премоштава тако велико вријеме и ослања. То је једна густа тканица коју је брижљиво, потпуно предано, посвећенички, писац ткао на свом списатељском разбоју, а коју читалац онда на неки начин исто тако примјереном вјештином успије да опара и да чује гласове похрањене у времену, које није лако чути, а који се отварају ономе који ту, на капији Петровићевог дјела, склопи једну врсту тајног уговора са писцем прије него што уђе у његово дјело. Горан Петровић је писац који данас часно представља образ српске књижевности у свијету и један од данас најпревођенијих српских писаца, а ту врсту књижевне славе умије да подноси као што само ријетки то знају – тихо, онако као и кад је почињао и кад те књижевне славе још није било, закључио је Поповић.

Говорећи о роману *Опсада цркве Светог Спаса*, Андреја Марић је истакла како Петровић уједно ствара и причу о причи. То је мотив који се провлачи кроз све сижејне токове и основна је потка цјелокупног романа. Иако Петровић прича о истинским опсадама, мада онако *како бити не може*, очигледно је да веће зло пријети од заборавља, а они који се бране понајчешће то чине причом и ријечима. У том смислу је карактеристична и Петровићева „Прича о причању“, која завршава овако: – *Твоја је прича, племенити кнеже, замашна – следио је одговор. – Руку на срце, има је, има, живот ти није био сирот. Међутим, без обзира на њену тежину, ми остајемо на истом зато што си ти сам некако лакши док је некоме причаш, а мени је за исто толико лакше док те слушам. Зато, иако се много тога у твојој причи збило, међу нама се ништа није променило. Ако не рачунаш да нам је обојици за причу лакше. А то никако није мало. Рекао бих и да је сасвим*

довољно. У исто време сишавши са справе, кнез и онај скитница се лагано, ногу пред ногу, упутише ка палати. Сада је други, онај што није поседовао силна имања, нешто потанко казивао првоме, ваљда шта је све видео ходећи светом. И обојици је опет било подједнако лакше, како то и бива када неко некоме приповеда причу овакве или онакве садржине. Осим што у овој причи наслућујемо и дослук с Андрићем и његовом бесједом „О причи и причању“, назире се и велика тема специфичног односа писца, дјела и читалаца, која је у дјелу Горана Петровића достигла врхунац романом *Ситничарница „Код срећне руке“*.

Проза Горана Петровића, како је запазио Саша Шмуља, нарочита је по својим необичним насловима, којима нас аутор позива на једно крајње необично књижевно путовање са спремношћу да и самостално уочавамо пунозначност и вишезначност ријечи. Бројни су лирски изрази који представљају дио прозне метафорике Горана Петровића која је додатно онеобичена чињеницом да су у свијету маште метафора и, уопште, лирски говор пуноправна и пунозначна реалност, „материјални доказ“ једне управо лирске фантастике. Петровићева фантастика, сматра Шмуља, има широко поље значења и простирања, од митских и фолклорних аспеката до сличности са савременим дјелима магичног реализма и фантастике. Онирични хронотоп у његовим дјелима *Опсада цркве Светог Спаса* и *Ситничарница „Код срећне руке“* омогућен је надахнуто пронађеним и дискретно повученим пречицама између удаљених тачака просторног и временског континуума. То је основа једне, изнад свега, поетичне матрице која ванредном љепотом свог литерарног садржаја релативизује устаљене и уобичајене естетске параметре као другачија, напоредна, лирском пуноћом обликована реалност. У роману *Опсада цркве Све-*

*тог Спаса* окосницу радње чини неколико важних тачака националне и опште историје од страдања Жиче и Константинопоља до бомбардовања Србије и Републике Српске. Оваквом дистрибуцијом мјеста и времена радње, на овако удаљеним и чини се разноврсним епским пунктовима, аутор са мање лирског инстинкта и фантазије не би успио начинити овако снажну умјетничку структуру. Исто важи и за роман *Ситничарница „Код срећне руке“* у којој је епски сиже уступио мјесто једној урбаној мистерији у чијем је средишту добри-стари мотив књиге, односно рукописа који при чину читања открива нека магична својства. Захваљујући управо тој књизи, упоредни, фантастични живот појединих јунака знатније је срастао с реалним, чинећи с њим једну ненаметљиву, непримјетну маштарију. Књига је својеврсни портал, пролаз у свијет испуњен људима које бисмо вољели срести и с којима бисмо вољели живјети, па их баш зато и баш захваљујући чињеници да исту књигу читамо у исто вријеме уистину и срећемо.

Приказан и присутан анђеоски свијет, који чини смислену вертикалну димензију и богату лирску текстуру књижевног опуса Горана Петровића, то је његова најљепша руковет хришћански светог и умјетнички чудесног, пажљиво примјећује Саша Шмуља. Било да се ради о библијским љествицама Јаковљевим које „стајаху на земљи, а врхом дотицаху небо“, било да се ради о анђеоским редовима и небеској јерархији по учењу Псеудо-Дионисија Ареопажита, у дјелу Горана Петровића, дискретно, без профанизације, пуког разоткривања или инсистирања, врло брижљиво и малтене тајно, али и те како осјетно и функционално удјенуто је ово златно ткање. Јаковљева љествица је старозавјетно сновиђење, с којим се по много чему може довести у везу дјело Горана Петровића. Рецимо, у причи „Бли-

жњи“, која ће касније послужити као литерарно полазиште у сценарију за истоимени телевизијски филм, дешава се чудесна сторија на стубишту и крову једне београдске стамбене вишеспратнице – сусрет једног савременог Јакова и анђeosке прилике. У *Опсади цркве Светог Спаса* једно важно питање је постало одговор: *може ли перо да држи куполу?* Недвосмислено, јер ликови у прози Горана Петровића су литерарно ипостасирани и зато је његова умјетност ненадмашно прозрачна, а стил лак и гибак, универзално допадљив. Магија његових ријечи оживљава текст у своду централног локуса и ове лирске фантазије до те мјере да ће понегдје прерасти у фантастичну привлачност силе небеске теже. Саша Шмуља је на крају закључио да је то неизведени и непосредни показатељ Петровићеве птеролитерарности, једне управо непоновљиве естетике.

Горан Петровић се у оквиру књижевне вечери определијелио да прочита један одјељак из романескне цјелине коју припрема већ дуже вријеме, одјељак који представља тек бочни ниво приче, а говори о великом огледалу које је стигло у село В. и у којем су се мјештани тог села први пут видјели у цијелости. Публика је уживала у духовитим поетским досјеткама и пасажима, али и препознала карактеристичне Петровићеве метафоре. Међутим, поред тог кратког путовања у свијет литерарне стварности, говорио је понешто и о свом поимању књижевности, односно умјетности уопште. Представљајући сам себе, истакао је како је ријеч о аутору који је поред ових десетак књига написао и стотине залудних почетака прича или романа, те да је ријеч о човјеку који се осјећа срећним док пише. Нагласио је да постоји мала али битна разлика између ријечи задовољство и срећа: *Задовољство је када неко лепо беседи, када дође много публике, када се добије нека награда, а срећа је, заправо, онај трену-*

*так стварања, а Бог свети зна шта ће бити од тог тренутка.*

Присјетио се Петровић и једне слике из Беча, заправо доживљаја из Галерије „Албертина“, у којој се чува већина Дирерових радова, а коју је Петровић посјетио крајем јесени прошле године, и то баш у вријеме двије велике гостујуће изложбе, од којих је једна била посвећена Микеланђелу, а друга Пикасу: *Од самог почетка сам схватио да нешто није како ваља, да нешто једноставно не паше. Имао сам осећај нечег чудног, али нисам тај осећај могао себи да објасним. Тек негде у последњој или претпоследњој сали сам схватио шта то није у реду. Људи, заправо, нису стајали испред Пикасових слика или ако јесу, стајали су петнаест-двадесет секунди. Јатили су се око телевизијских екрана на којима су се вртели кратки филмови о Микеланђелу и Пикасу. Чини се да, као поред тих Пикасових и Микеланђелових оригинала, понекад пролазимо и поред властитих живота. У свему томе, закључује Горан Петровић, испоставља се да је реч још увек важна, речју исказујемо да неког волимо, а на крају крајева, и да мрзимо. Речју исказујемо ко смо. Реч је та која нас, ако говоримо у неком полутеолошком смислу, везује за Бога – то је она пупчаница са Божијом речју.*

Књижевно вече је завршено разговором који су подстакли студенти, постављајући питања о запретеним ријечима, преводилачком послу, књижевним узорима, стваралачким мукама... Горан Петровић је поновио оно што и није била нека посебна тајна – да воли латиноамеричке писце, Карвера, Руждија, Буцатија, Барика, француске и руске класике (*Ко сме да почне да пише приче а да није добро ишчитао Чехова?*). Нагласио је да, кад каже да воли неког писца, то не значи да воли све његове књиге. У савременој српској књижевности издвојио је роман *Топ је био врео*

Владимира Кеџмановића, те додао да воли Владана Матијевића и његов истанчан смисао за црни хумор, неке Басарине књиге и Зорана Ђирића као приповједача. Открио је да избегава да чита белетристику када пише јер осјети да му се, ако чита неку добру књигу а у истом периоду и пише, неки други писац појави међу редовима. Дао је и кратак осврт на српску књижевност: *Сматрам да је српска књижевност веома добра, имајући у виду величину говорног подручја и популацију. Добра је, ако ни због чега другог, зато што је поетички разноврсна и зато што у оквиру сваке од тих поетика имате најмање по једног аутора за кога можете да кажете да није ништа лошији од аутора који долазе из других, много већих, говорних подручја.*

Већи дио разговора односио се на ријечи, односно језик. Ево шта о томе вели Горан Петровић: *Језик је чудо живо, језик је жива материја. Има нека комуникација која се своди на петсто, или деветсто речи, а онда у неком тренутку почне нешто да се преврће, да мехура, нешто да брбоће и речи саме себе почну да призивају. Врло често се дешава да се не сећам да сам неку реч имао у оквиру свог говорног језика, али она је била негде затомљена и онда су је неке друге речи иницирале. Свака реченица је једна мала експлозија или мала имплозија. И то најбоље знају песници. Ја сам покушавао да пишем поезију, написао пет-шест песама и то, хвала Богу, нико није хтео да објави. Али та нека потреба да се изразим у свету поетског је пробила на неки начин и оно прозно.*

Посебно занимљиво било је анализирање преводилачког рада. Петровић је, истакао да се први и прави утисак о томе колико је преводилац повезан са књигом и о томе колико то њему лежи стекне тек кад он писцу постави нека питања. Преводиоци који се баве преводјењем његових романа (а који су му

неријетко постајали и пријатељи) углавном су имали пуну слободу јер је логично да текст на другом језику нешто добија, а нешто губи. Рекао је, између осталог: *Преводилац је најближи писцу јер он рашчитава сваку реченицу. Наша имена и презимена која ја циљано дајем јунацима ништа не значе читаоцу у Француској, или читаоцу на шпанском језику, те их неки мењају, а неки не мењају. Овај који преводи на француски увек мења и нађе одговарајућу реч, нађе чак и исти ниво патине архаизма који сам ја хтео. Кад је преводио „Таваницу“, у којој има онај лик Вејка (као перце једно које ветар може да подигне), преводилац је нашао једну старофранцуску реч која значи гранчица. Он, дакле, увек покушава да се усагласи са текстом, а да буде и том читаоцу тамо разумљиво, да има неко значење и да има неку поетизацију коју је писац хтео.*

За властите књиге је рекао да не осјећа ништа посебно према њима, зато што је велика енергија и велики број осјећања које сваки писац и сваки човјек у неки свој посао улаже: *Сматрам да је књига готова кад више немам шта да јој дам. Причу о књижевности завршио је духовитим опаскама на рачун злобних и злонамјерних критичара, због чијих се текстова понекад и насекира (за разлику од оне критике која је промишљена, која хоће нешто да вам каже и коју, свакако, треба послушати). Наиме, у једној кројачкој радњи у Земуну открио је како треба поступати у тим случајевима: Кројач је био прилично чудан и имао је пуно порука истакнутих по зидовима, између осталог: „Ваши телефонски разговори ме не занимају“ (не треба да звони мобилни телефон у његовој радњи) или „Ако вам јакна треба за сутра, требало је да дођете пре петнаест дана“. Имао је и једну поруку која је старинска и коју ја примењујем на такву врсту критике о којој сам говорио – „Ви*

*Мајско вече с Гораном Петровићем*

*сте савршено грађени, ми не знамо да шијемо“.*

Чинило се, након свега, да је, попут метафоричне слике из романа *Испод таванице која се љуспа*, нешто мало невидљивог књижевног праха с тавани-

це Филолошког факултета пало по свим посјетиоцима *Мајске вечери с Гораном Петровићем*.

*s.smulja@gmail.com*  
*andrejamaric@yahoo.com*